

**PRILOG:
KRJEŠENJU NAŠEG
KALENDARSKOG
PITANJA**

Fehim SPAHO

Tekst je objavljen u *Novi Behar*, VIII/1934-35., br. 1-2,
strana 8. i 9.

Mnogo nas ima koji smo se često puta morali crveniti, ako bi nas koji prijatelj druge vjere upitao, kada nam je Bajram, a mi mu nijesmo mogli da odgovorimo, jer ni sami nijesmo znali, niti smo to mogli sa sigurnošću ustanoviti. Još iz starijih vremena naši sugrađani drugih vjera s pravom nijesu mogli da shvate, kako je to uopće moguće, pa su nam se čak i u narodnoj pjesmi rugali:

i ne znaju kad im Bajram dođe,

već po nebu ganjaju mjeseca

kano lovci po planini zeca.

Čudnovato izgleda da smo za druge vjerske obrede bez rezerve poprimili kasnije izume i napredak znanosti, a za ustanovljenje početka mjeseca ne vjerujemo nauci, koja je do tančina ustanovila i izračunala, kada se može vidjeti mlad mjesec (hilal). Ne vjerujemo to naučenjaku od poziva, koji se kroz čitav svoj život posvetio proučavanju toga problema, a vjerujemo dvojici problematičnih svjedoka, primitivnih ljudi, koji iz bogzna kakvih pobuda potvrde pred kadijom, da su vidjeli mlad mjesec. A kako su ta svjedočanstva u svoje vrijeme izgledala, najbolje to karakteriše ona priča, koja se u Sarajevu sačuvala o selu Mrkovićima. Kažu da su stanovnici ovog sela bili oprošteni od državnih daća samo za to, da paze i gledaju, kad bude mladak, pa da to javljaju kadiji. Ta priča dalje veli, kako je neki starac na smrtnom času dozvao sina i rekao mu: "Ti znaš da mi ne plaćamo poreza, a za to valja da uvijek "ispatimo mjesec" kod kadije. Ja sam ga četrdeset godina "ispatio", a samo sam ga jednom vidio, pa i ti pamet u glavu". Eto takvim se svjedocima vjerovalo, a odbijalo se, da se poprime ono, što je nauka sa sigurnošću kroz vijekove utvrdila. Na jednoj strani ne vjeruje se astronomu - naučenjaku u ovom pitanju, dok se na drugoj strani bez rezerve prima sat i muvekitovo izračunavanje na rub-tahti ili oktantu za namaske vaktove i za početak i završetak posta. Ne pitamo, je li taj račun ispravan, ne idemo gledati izlaz i zalaz sunca, ne sadimo koplje, da po njegovoj sjeni ustanovimo ičindiju, već vjerujemo satu i muvekitovu računu, koji je zasnovan na istoj znanosti, na kojoj je i onaj astronom o mladom mjesecu. Ali astronomu ipak ne vjerujemo. Ako je on ustanovio, da je ramazan 29 dana, to ne važi, makar da je to njegovo ustanovljenje izvršeno po istoj nauci kao i muvekitovo da je npr. zalaz sunca u 19 (7) sati. Mora se vidjeti mlad mjesec, pa i ako nejma

prirodne mogućnosti, da se vidi, ako je oblačno, ili magla, mora se postiti i trideseti dan, premda sigurno znamo da je to prvi ševala, da je Bajram, kad je haram postiti.

Ovakovo nedosljedno shvatanje ovog važnog pitanja, koje je prepušteno uviđavnosti i prosuđivanju senatskih sudaca, dovodi dotle da skoro svake godine imamo tih nezgodnih slučajeva, kad u dva najbliža mjesta ne pada jedan te isti praznik u jedan dan. Tako se često dešava da Bajram u Sarajevu bude, recimo, u ponedjeljak, a u Mostaru, ili još bliže u Visokom u utorak. Sarajevski kadija za svoj teritorij odredi tako, dok mostarski ili visočki nije dužan da to prizna, već odredi drukčije. Ove godine se čak desilo da su u Sarajevu u jednom te istom nadležstvu jedni (činovnici muslimani) svetkovali Novu godinu i Mevlud jedan dan, a drugi tek sutradan. Prvi su se držali odluke šerijatskog suda, a drugi kalendara.

Ali nije čitavo zlo u ovoj - ako ćete pravo - našoj sramoti. Tu mogu da dođu u pitanje i krupni imovinsko - pravni poslovi. Uzmimo slučaj da rok nekom pravnom lijeku, utoku, žalbi, prigovorima i tome slično, ističe na petoga u mjesecu. Kadija odredi da taj dan pada neki sudski muslimanski praznik, dok je taj isti praznik u kalendarima, pa i onim, izdanim od službene strane, označen četvrtoga ili šestoga u mjesecu. Stranka, musliman, držeći se kadijine odluke, smatra peti svojim praznikom i propusti da taj dan uloži pravni lijek, nego ga preda sudu istom šestoga. Sud, držeći se kalendara, odbija pravni lijek kao prekasno podnesen i sada nastaju nove žalbe i parnice, koje ljudima prouzrokuju osjetljive i nepotrebne troškove. A može se čak desiti da u takvom slučaju neko, prav zdrav, izgubi i parnicu.

Ove godine je tzv. "Vrhovno starješinstvo I.V.Z. u Beogradu" izdalo svoj kalendar - Takvim za 1934. (1352.-3) godinu, koji bi imao da bude neka vrsta službenog kalendara za sve muslimane u našoj Kraljevini. Za ustanovljenje početka svakog mjeseca u "Predgovoru" je postavljeno ovakovo pravilo: "Takvimu su pridodate mjesecve faze u toku 1934. godine i to posebno za Sarajevo, posebno za Skoplje. Iza svake mijene označen je zalaz sunca i mjeseca, da bi se pomoću toga mogla ustanoviti astronomska mogućnost viđanja mladog mjeseca (rujeta, isbati-hilala). Ako sunce zalazi prije mjeseca, astronomska mogućnost rujeta je pozitivna tj. mlad mjesec bi

se mogao vidjeti, a ako mjesec zalazi prije sunca, astronomska je mogućnost rujeta negativna tj. mlad mjesec se ne može vidjeti. Kod pozitivne astronomske mogućnosti rujeta uzima se sutrašnji dan za prvi dan narednog mjeseca, a kod negativne za posljednji dan tekućeg mjeseca. Na toj su bazi raspoređeni prvi dani pojedinih mjeseci u ovom kalendaru - takvimu. Da bi se šerijatskim sudijama pri izdavanju ilama što više pomoglo u prosuđivanju vjerodostojnosti pojedinih svjedočenja o isbati-hilalu, uzeto je i pri najmanjoj pozitivnoj astronomskoj mogućnosti, da sutrašnji dan pripada kao prvi u narednom mjesecu. Svjedočenje isbati hilala u slučaju negativne astronomske mogućnosti rujeta šerijatski sudija će odbaciti kao nevjerodostojno".

Ovo je pravilo po našem mišljenju nepotpuno, jer nije dovoljno da sunce zađe prije mjeseca, pa da se odmah može i vidjeti mlad mjesec (hilal). Po našem znanju potrebno je osim toga da od časa mijene do zalaza sunca prođe izvjesno vrijeme, pa tek onda da mogućnost rujeta bude pozitivna. Ako je zalaz sunca neposredno iza mijene, onda, svejedno što mjesec zalazi poslije sunca, mogućnost je rujeta negativna i stoga se i u takvom slučaju ne može sutrašnji dan uzeti kao prvi dan slijedećeg mjeseca. Osim toga je u postavljenom pravilu propušteno da se kaže, šta će biti, ako sunce i mjesec zalaze u isto vrijeme kao što je ove godine slučaj u mjesecu kolovozu, kad i sunce i mjesec zalaze desetoga u 18h 59'. Po našem mišljenju je u ovom slučaju mogućnost rujeta negativna, dok su je sastavljači ovog kalendara uzeli kao pozitivnu, pa su prvi dan mjeseca džumade-l-ula¹ stavili na jedanaestoga.

¹ U njih je džumada muškog roda, pa taj mjesec nazivaju u svom kalendaru Džumadul-evel.

U drugim kalendarima džumade-l-ula" počinje na dvanaestoga.

Ali, što je još gore, sastavljači ovog kalendara-uma nijesu se držali ni ovoga svoga vlastitog, makar i nepotpunog, pravila. Prema tabeli o mjesečevim mijenama u rujnu je zalaz sunca na desetoga u 18h i 09', a zalaz mjeseca u 18h i 02'. Prema prednjem pravilu, koje su sami sastavljači ovog kalendara postavili, mogućnost rujeta je u ovom slučaju negativna, pa je trebalo da džumade-l-uhra" (ili kako ga oni zovu džumadul-ahar) počne 11. rujna. Međutim su ga oni stavili na desetoga, što je i po njihovom pravilu, posve krivo. Po drugim kalendarima 1. džumade-l-uhra pada ispravno na 11. rujna.

Ideja o izdavanju jednog službenog kalendara za muslimane svakako je dobra, kako bi se jednom učinio kraj anomalijama, koje u tom pogledu vladaju. Ali za taj posao treba mnogo pažnje, a još više spremne, pa da se taj kalendar sastavi po svima pravilima astronomske nauke, a u skladu sa šerijatskim propisima, kako bi svaki musliman mogao da ima u njega puno pouzdanje. Drugi je važan uvjet, da taj kalendar izađe na vrijeme, a ne kao ovaj prvi, koji je izašao, kad smo već bili zašli duboko u novu godinu. Ali, što je još najvažnije, treba za takav kalendar isposlovati puno respektovanje kod svih vlasti. On ima da se u našoj zemlji jedini smatra važećim za muslimane. Njega treba, u koliko se to tiče muslimana, da se drže i sudovi i druge vlasti, a naročito da šerijatski sudovi samo po njemu odlučuju o pojedinim muslimanskim praznicima. Da ovakav kalendar bude što tačniji i pouzdaniji, dobro bi bilo, kada bi se nadležni faktori stavili u dodir s astronomskim opservatorijama (resadhanama) u Kairu i Carigradu.